

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ของเกษตรกรในเขตพื้นที่ภาคกลาง
FACTORS AFFECTING THE PREPARATION OF INCOME-EXPENSE ACCOUNTING
OF FARMERS IN THE CENTRAL REGION

ชวนชื่น อันจัน¹ และ มัตติมา กรงเด็น²

Chaunchean Onjeen and Mattima Krongten

Article History

Received: 04-07-2023; Revised: 14-08-2023; Accepted: 22-08-2023

<https://doi.org/10.14456/issc.2023.72>

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีเกษตรกรในเขตพื้นที่ภาคกลาง มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยด้านคุณลักษณะการทำบัญชีที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร 2) เพื่อศึกษาปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร เก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรในพื้นที่ภาคกลาง จำนวน 400 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ แบบสอบถาม จากนั้นนำมาวิเคราะห์ค่าทางสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า

- 1) ผลการศึกษาความคิดเห็นต่อคุณลักษณะการจัดทำบัญชี การจัดทำบัญชีด้านเศรษฐกิจ และการทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกรในพื้นที่ภาคกลาง พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
- 2) ผลการศึกษาปัจจัยด้านคุณลักษณะการทำบัญชีที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกร พบว่า ปัจจัยด้านคุณลักษณะการทำบัญชี ส่งผลเชิงบวกต่อจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกร ด้านการรับรู้ถึงรายรับรายจ่ายที่แท้จริง ด้านการออมเงิน ด้านความสามารถในการชำระหนี้ และด้านการควบคุมค่าใช้จ่าย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
- 3) ผลการศึกษาปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ของเกษตรกร พบว่า ปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจ ส่งผลเชิงบวกต่อจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: คุณลักษณะการทำบัญชี; สภาพเศรษฐกิจ; การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย; เกษตรกร

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท คณะบัญชี มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Master's degree, Faculty of Accountancy, Sripatum University

E-mail: cheun@tu.ac.th *Corresponding author

²อาจารย์ประจำคณะบัญชี มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Lecturer, Faculty of Accountancy, Sripatum University

ABSTRACT

The objectives of the study were as follows: 1) to investigate the factors related to accounting attributes that affect the recording of income and expenses by farmers, and 2) to examine the economic conditions that influence the accounting of income and expenses by farmers. Data were collected from 400 farmers in the central region using a questionnaire as the data collection instrument. Descriptive statistical analysis was then conducted, including frequency, percentage, and standard deviation, followed by hypothesis testing using multiple regression analysis statistics.

The results of the research that:

1) The results of the study on opinions towards the characteristics of accounting preparation, economic accounting, and accounting for income and expenditures of farmers in the central region found that their opinions were at the highest level.

2) The results of the study on factors affecting the accounting attributes that influence the preparation of income accounting and farmers' expenditures found that the factor of accounting characteristics positively affects the preparation of income accounting and farmers' expenses. Awareness of real income and expenses, saving money, ability to pay debts, and cost control were statistically significant at the 0.05 level.

3) The results of the study on economic factors affecting the income-expense accounting of farmers found that the economic factors positively influence the preparation of income accounting and farmers' expenses. These factors were statistically significant at the 0.05 level.

Keywords: Accounting features; economic conditions; income-expense accounting; farmers

1. บทนำ

ปัจจุบันการจัดทำบัญชีครัวเรือน เข้ามามีบทบาทที่สำคัญที่เป็นเครื่องมือประเภทหนึ่งในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ช่วยลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น และท้ายที่สุดสามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินได้อย่างยั่งยืน ช่วยควบคุมรายรับและรายจ่ายได้เป็นอย่างดี ช่วยให้ประชาชนสามารถเรียนรู้และบันทึกข้อมูลรายการต่าง ๆ ที่แท้จริงของครอบครัวได้อย่างสมดุล ช่วยให้สามารถวางแผนค่าใช้จ่าย กำหนดรายรับที่เหมาะสมกับรายจ่าย ตลอดจนจัดสมดุลชีวิตการเก็บและการออมได้ดียิ่งขึ้น นำไปสู่ความเข้มแข็งและมั่นคงในการพึ่งพาตนเองของชุมชน และเป็นฐานรากสำคัญในการพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ดังนั้น การจัดทำบัญชีครัวเรือนจึงเป็นรากฐานสำคัญของการนำไปสู่การดำเนินชีวิตแบบพอเพียง (นภาพร ลิขิตวงศ์จิตร, 2550) การจัดทำบัญชีครัวเรือนมีความสำคัญอย่างมากต่อองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดทำบัญชีครัวเรือนแก่ประชาชนทั่วประเทศ เนื่องจากการบัญชีครัวเรือนมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งการจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นการบันทึกรายรับ รายจ่ายประจำวัน เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาของรายรับและรายจ่าย แล้วนำมาวิเคราะห์สถานะทางการเงินของตนเองและครอบครัวได้ หากเกษตรกรรจจดบันทึกบัญชีครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอแล้ว จะทำให้รู้ค่าใช้จ่าย รู้ต้นทุนในการประกอบอาชีพ (กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2553) นอกจากนั้น ยังสามารถปรับลด ค่าใช้จ่ายลงได้ ผลที่ตามมาคือ กำไรเพิ่มขึ้น ทำให้สามารถวางแผนการประกอบอาชีพในระยะยาวได้โดยไม่เสี่ยงต่อการขาดทุน ตลอดระยะเวลาเก็บเกี่ยวหรือจำหน่ายผลผลิต

(วินิตยา สมบูรณ์, 2554) โดยส่วนใหญ่ พบว่า แนวคิดการบัญชีครัวเรือนประยุกต์จาก (1) เกณฑ์รายรับ (Revenue Basic) เป็นเงินหรือสินทรัพย์ที่วัดมูลค่าได้ที่ได้รับจากการประกอบอาชีพหรือ ผลตอบแทนที่ได้รับจากการให้ผู้อื่นใช้สินทรัพย์หรือผลตอบแทนจากการลงทุนในรูปแบบต่าง ๆ (2) เกณฑ์รายจ่าย (Expenditure Basic) เป็นการใช้จ่ายเงินหรือสินทรัพย์ที่วัดมูลค่าได้ออกไปเพื่อให้ได้สิ่งตอบแทนกลับมาหรืออาจไม่ได้รับสิ่งตอบแทนกลับคืนมาในรูปของสินค้าหรือบริการ และ (3) เกณฑ์การคำนวณต้นทุน (Cost Basic) เป็นต้นทุนในการประกอบอาชีพการผลิตสินค้าต่าง ๆ เช่น วัตถุดิบ ค่าแรงงาน และค่าใช้จ่ายในการผลิต (กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2553)

การจัดทำบัญชีดังกล่าวยังมีความจำเป็นและเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้เกษตรกรสามารถติดตามและวางแผนการใช้จ่าย ควบคุมต้นทุนการผลิต ตลอดจนทราบถึงรายจ่ายไม่จำเป็นต่าง ๆ ที่สามารถลดลงเพื่อให้มีเงินออมที่เพิ่มขึ้น และเพิ่มความสามารถในการชำระหนี้ที่มีอยู่ (ประเวศ วะสี, 2550) โดยเกษตรกรควรได้รับการกระตุ้นให้เล็งเห็นความสำคัญของการจัดทำบัญชีอย่างมีวินัยจนเกิดการปรับพฤติกรรมอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต ซึ่งหากไม่มีการวางแผนทางการเงินและการบริหารรายจ่ายให้เพียงพอกับรายได้ที่เหมาะสมกับสภาพของแต่ละครัวเรือนแล้ว เกษตรกรอาจไม่ทราบว่ารายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย และนำไปสู่การใช้จ่ายจนเกินตัว โดยอาจไปกู้เงินมาเพื่อใช้จ่ายเพิ่มเติม จนส่งผลให้หนี้สินของครัวเรือนเกษตรเพิ่มสูงขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ นำมาซึ่งปัญหาการเงินภายในครอบครัวและลุกลามไปยังระดับชุมชน จนถึงอาจก่อปัญหาแก่ระบบเศรษฐกิจและการเจริญเติบโตของประเทศได้ (ผกามาศ มูลวันดี, 2559)

จากการทบทวนงานวิจัยในอดีต พบว่า ปัจจัยส่งผลให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับและรายจ่าย ได้แก่ การมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและเป้าหมายที่จัดทำอย่างชัดเจน โดยผลจากการจัดทำดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ในอาชีพเกษตรกร ในภาคการณาราคาเกลือในปิ่นนา สำหรับเกษตรกรกลุ่มที่ไม่มีการจัดทำบัญชีพบว่าสาเหตุหลักที่ไม่จัดทำบัญชี เกษตรกรได้เชื่อมั่นตนเองว่าจะสามารถบริหารเงินได้โดยไม่ต้องจัดทำบัญชีครัวเรือน เพราะเนื่องจากรายรับและรายจ่ายเป็นรายการที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ เป็นกิจวัตรประจำวันแล้วจึงรวมถึงการที่เกษตรกรไม่สามารถนำผลที่บันทึกมาให้เกิดประโยชน์ สิ่งนี้ถือเป็นปัจจัยที่ได้ส่งผลให้เกษตรกรไม่มีการจัดทำบัญชีครัวเรือนหรือเกิดการล้มเลิกในการทำบัญชีครัวเรือน และถึงจะมีทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับการจัดทำบัญชี รู้วิธีการจัดบันทึก บอกได้ถึงประโยชน์ของการจัดทำ แต่ปัจจัยดังกล่าวไม่ส่งผลให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เช่นเดียวกับพฤติกรรมการศึกษาที่ไม่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชี ถ้าต้องการให้เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีอย่างสม่ำเสมอเพิ่มมากขึ้น ต้องมีหน่วยงานต่าง ๆ ทำการส่งเสริมให้เกษตรกรมีความรู้ในการจัดทำบัญชีอย่างครบวงจร มีการสร้างเป้าหมายที่สามารถจับต้องได้และเห็นผลในระยะสั้น การติดตามและช่วยเหลือกรณีที่เกษตรกรมีข้อสงสัยหรือต้องการคำแนะนำ

จากความเป็นมาดังกล่าวข้างต้น การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกรเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยคุณลักษณะและสภาพเศรษฐกิจที่มีผลต่อการจัดทำบัญชีเกษตรกรในพื้นที่ภาคกลาง เพื่อให้การจัดทำบัญชีครัวเรือนที่เหมาะสมและสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับสังคมและภูมิภาคต่าง ๆ ให้เกิดการพัฒนาและยกระดับวิถีชีวิตให้อยู่ในระดับหรือเหนือกว่ามาตรฐานสังคมสากลให้เป็นที่ยอมรับ เกษตรกรภาคกลางสามารถที่จะจัดทำ ติดตาม และสามารถคำนวณรายรับ รายจ่ายของครัวเรือนได้ และใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุและกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตการพัฒนาองค์ความรู้ตลอดจนการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนได้อย่างยั่งยืนในอนาคตต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านคุณลักษณะการทำบัญชีที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกรในพื้นที่ภาคกลาง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกรในพื้นที่ภาคกลาง

3. สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยด้านลักษณะการทำบัญชีที่ส่งผลเชิงบวกต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกรในพื้นที่ภาคกลาง
2. ปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจที่ส่งผลเชิงบวกต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกรในพื้นที่ภาคกลาง

4. การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับบัญชีครัวเรือน

ภัทรา เรืองสินภิญญา (2554) ให้ความหมายเกี่ยวกับ การทำบัญชีครัวเรือนไว้ว่า เป็นการบันทึกรายได้และรายจ่าย ทำให้ผู้ทำบัญชีครัวเรือนได้รับประโยชน์ คือ การมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น มีค่าใช้จ่ายที่ลดลง เงินออมเพิ่มขึ้น หนี้สินลดลงตามมา และสามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินของครัวเรือนได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ให้นั้นให้เกิดความพอเพียง ความพอประมาณกับตัวเอง ดำรงอยู่อย่างพอมีพอใช้ไม่เดือดร้อน โดยยึดทางสายกลาง มีความรู้ คุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

เขาวลี พงศ์ผาติโรจน์ และวรศักดิ์ ทุมมานนท์ (2552) ให้ความหมายเกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือนไว้ว่า บัญชีครัวเรือนเป็นบัญชีที่ใช้สำหรับบันทึกรายได้และรายจ่ายที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันว่าในแต่ละวันว่า มีรายได้เข้ามาแล้ว หรือจ่ายค่าใช้จ่ายออกไปแล้วเท่าไร

นภาพร ลิขิตวงศ์จร (2550) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ การทำบัญชีครัวเรือนไว้ว่า การทำบัญชีครัวเรือน เป็นการจดบันทึก รายรับและจ่ายประจำวันของครัวเรือนเกี่ยวกับกิจกรรมการรับและการจ่ายเงินสดในครัวเรือน โดยนำเอาข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาใช้ประโยชน์ในการช่วยวางแผนการเงินของครอบครัวในอนาคต และสามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาหนี้สินเพื่อความเป็นอยู่ของครอบครัวที่ดีขึ้นของครอบครัวด้วย การตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นออก ทำให้ทราบเงินสดคงเหลือ อีกทั้งยังเป็นการสร้างความสามัคคีภายในครอบครัว เนื่องจากการทำบัญชีครัวเรือนทำให้สามารถสร้างสมดุลรายได้และค่าใช้จ่าย และช่วยให้สมาชิกในครอบครัวรู้จักสถานะภาพทางการเงินที่แท้จริงของตนเอง

แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

นัฐกานต์ ทพิยโสสถ (2557) กล่าวว่า ความพอเพียงในการดำรงชีวิต เป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยสามารถพึ่งตนเองและดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีศักดิ์ศรี ภายใต้อำนาจและควมมีอิสระในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ความสามารถในการควบคุมและจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการสนองตอบต่อความต้องการต่าง ๆ รวมทั้ง ความสามารถในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่แต่เดิม ต้องถูกกระทบกระเทือน ซึ่งวิกฤตเศรษฐกิจจากปัญหาฟองสบู่และปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้งปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น ล้วนแต่เป็นข้อพิสูจน์และยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี

สุเมธ ต้นติเวชกุล (2550) ได้กล่าวสรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริไว้ว่า หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเองอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน ซึ่งต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตัวเองให้ดีเสียก่อน สามารถให้ตนเองสามารถอยู่ได้อย่างพอกินพอใช้ มิได้มุ่งหวังที่จะสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้เจริญอย่างรวดเร็วเพียงอย่างเดียว

คุณลักษณะการทำบัญชีที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร

พิมพ์พิศา วรณวิจิตร ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดทำบัญชีของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า ความรู้ทางด้านบัญชีและความเข้าใจมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการทำบัญชีของกลุ่มออมทรัพย์ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซนต์ และปัจจัยด้านความเข้าใจในขั้นตอนการจัดทำบัญชีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการจัดทำบัญชีของกลุ่มออมทรัพย์

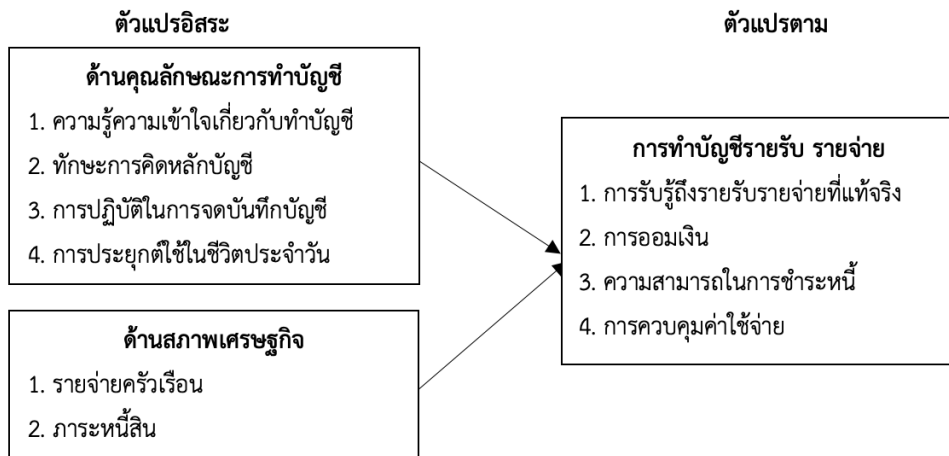
สภาพเศรษฐกิจที่ส่งผลเชิงบวกต่อการจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกร

ภาพพิต ศรีสว่างวงศ์ (2562) ศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดทำบัญชีครัวเรือนสู่การสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดมหาสารคาม พบว่า ด้านเกณฑ์รายรับ ด้านเกณฑ์รายจ่าย ด้านเกณฑ์การคำนวณต้นทุน ด้านการออมเงิน อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล ด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และด้านความรู้คุณธรรม อยู่ในระดับมาก

5. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

6. ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือ เกษตรกรในภาคกลางจำนวน 8 จังหวัด ได้แก่ นนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง ลพบุรี สระบุรี สุพรรณบุรี และนครปฐม ซึ่งเป็นผู้ที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรกับกรมส่งเสริมการเกษตร โดยผู้วิจัยจะทำการแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 ตัวอย่าง

งานวิจัยนี้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) มาตรฐานประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ กำหนดหลักเกณฑ์การแปลผล ดังนี้ (ปิยะ นากสงค์, 2565)

ค่าเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.41 - 4.20 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.61 - 3.40 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.81 - 2.60 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

จากนั้นนำแบบสอบถามวัดค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และทดสอบความน่าเชื่อถือ (Reliability) โดยผลการวิเคราะห์ความเที่ยงของแต่ละตัวแปรได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา มีค่าอยู่ระหว่าง 0.7186 ถึง 0.908 และค่าอำนาจจำแนกราย

ข้อมีค่าอยู่ระหว่าง 0.481 ถึง 0.904 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.70 และค่าอำนาจจำแนกรายข้อมีค่ามากกว่า 0.30 ทั้งนี้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาฯ ถือได้ว่าแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือ จึงนำไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างได้

งานวิจัยนี้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรในภาคกลางจำนวน 8 จังหวัด ได้แก่ นนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง ลพบุรี สระบุรี สุพรรณบุรี และนครปฐม จำนวนทั้งหมด 400 คน โดยให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามได้อย่างอิสระ จากนั้นรวบรวมข้อมูลและทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ เมื่อตรวจสอบเรียบร้อยแล้วมาจัดระเบียบข้อมูล เพื่อเตรียมการสำหรับการวิเคราะห์ทางสถิติ

โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics Analysis) ได้แก่ สถิติค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยของปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีเกษตรกรในเขตพื้นที่ภาคกลาง โดยใช้สถิติการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

7. ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีเกษตรกรในเขตพื้นที่ภาคกลาง สามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างของเกษตรกรในเขตพื้นที่ภาคกลาง ที่ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชาย (คิดเป็นร้อยละ 52) อายุระหว่าง 41-50 ปี (คิดเป็นร้อยละ 34) จบการศึกษาระดับปริญญาตรี (คิดเป็นร้อยละ 33) มีสมาชิกในครอบครัว 4-6 คน (คิดเป็นร้อยละ 61) มีรายได้รวมของครัวเรือน 20,001 – 30,000 บาท (คิดเป็นร้อยละ 32) ทำบัญชีครัวเรือน 1-2 ครั้งต่อสัปดาห์ (คิดเป็นร้อยละ 28) รายจ่ายรวม 10,001 – 20,000 บาทต่อเดือน (คิดเป็นร้อยละ 35) มีหนี้สิน (คิดเป็นร้อยละ 71) มีภาระหนี้สินของครัวเรือนรวม ต่ำกว่า 50,000 บาทต่อเดือน (คิดเป็นร้อยละ 41) และมีภาระหนี้สินจากยานพาหนะ (คิดเป็นร้อยละ 34) ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านคุณลักษณะการจัดทำบัญชีที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีเกษตรกรในเขตพื้นที่ภาคกลาง พบว่า โดยภาพรวมของเกษตรกรในเขตพื้นที่ภาคกลาง ที่ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.46) เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทำบัญชี ($\bar{X}$ = 4.48) รองลงมาคือ ด้านการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ($\bar{X}$ = 4.47) ด้านการปฏิบัติในการจัดบันทึกบัญชี ($\bar{X}$ = 4.45) และด้านทักษะการคิดหลักบัญชี ($\bar{X}$ = 4.45) ตามลำดับ

3. ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีเกษตรกรในเขตพื้นที่ภาคกลาง พบว่า โดยภาพรวมของเกษตรกรในเขตพื้นที่ภาคกลาง ที่ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.32) เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 2 ด้าน คือ ด้านรายจ่ายครัวเรือน ($\bar{X}$ = 4.35) รองลงมาคือ ด้านภาระหนี้สิน ($\bar{X}$ = 4.29) ตามลำดับ

4. ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นต่อการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกรในเขตพื้นที่ภาคกลาง พบว่า โดยภาพรวมของเกษตรกรในเขตพื้นที่ภาคกลาง ที่ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.37) เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านความสามารถในการชำระหนี้ ($\bar{X}$ = 4.41) รองลงมาคือ ด้านการออมเงิน ($\bar{X}$ = 4.41) ด้านการรับรู้ถึงรายรับรายจ่ายที่แท้จริง ($\bar{X}$ = 4.40) ด้านการควบคุมค่าใช้จ่าย ($\bar{X}$ = 4.27) ตามลำดับ

5. ผลการทดสอบสมมติฐาน

5.1 ผลการศึกษาปัจจัยด้านคุณลักษณะการทำบัญชีที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกรจากผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านคุณลักษณะการทำบัญชีที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกร โดยการทดสอบสมมติฐาน สามารถสรุปผลได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1

สรุปผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านคุณลักษณะการทำบัญชีที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกร

สมมติฐาน	การยอมรับสมมติฐาน
ปัจจัยด้านลักษณะการทำบัญชีที่ส่งผลเชิงบวกต่อจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกร ด้านการรับรู้ถึงรายรับรายจ่ายที่แท้จริง	ยอมรับสมมติฐาน
ปัจจัยด้านลักษณะการทำบัญชีที่ส่งผลเชิงบวกต่อจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกร ด้านการออมเงิน	ยอมรับสมมติฐาน
ปัจจัยด้านลักษณะการทำบัญชีที่ส่งผลเชิงบวกต่อจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกร ด้านความสามารถในการชำระหนี้	ยอมรับสมมติฐาน
ปัจจัยด้านลักษณะการทำบัญชีที่ส่งผลเชิงบวกต่อจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกร ด้านการควบคุมค่าใช้จ่าย	ยอมรับสมมติฐาน

จากตารางที่ 1 แสดงสรุปผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านคุณลักษณะการทำบัญชีที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกร สามารถอธิบายได้ว่า ปัจจัยด้านลักษณะการทำบัญชี ส่งผลเชิงบวกต่อจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกร ด้านการรับรู้ถึงรายรับรายจ่ายที่แท้จริง ด้านการออมเงิน ด้านความสามารถในการชำระหนี้ และด้านการควบคุมค่าใช้จ่าย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

5.2 ผลการศึกษาปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ของเกษตรกร จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร โดยการทดสอบสมมติฐาน สามารถสรุปผลได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2

สรุปผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร

สมมติฐาน	การยอมรับสมมติฐาน
ปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจที่ส่งผลเชิงบวกต่อจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกร ด้านการรับรู้ถึงรายรับรายจ่ายที่แท้จริง	ยอมรับสมมติฐาน
ปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจที่ส่งผลเชิงบวกต่อจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกร ด้านการออมเงิน	ยอมรับสมมติฐาน
ปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจที่ส่งผลเชิงบวกต่อจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกร ด้านความสามารถในการชำระหนี้	ยอมรับสมมติฐาน
ปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจที่ส่งผลเชิงบวกต่อจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกร ด้านการควบคุมค่าใช้จ่าย	ยอมรับสมมติฐาน

จากตารางที่ 2 แสดงสรุปผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร สามารถอธิบายได้ว่า ปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจ ส่งผลเชิงบวกต่อจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกร ด้านการรับรู้ถึงรายรับรายจ่ายที่แท้จริง ด้านการออมเงิน ด้านความสามารถในการชำระหนี้ และด้านการควบคุมค่าใช้จ่าย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

8. อภิปรายผล

จากผลการศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีเกษตรกรในเขตพื้นที่ภาคกลาง อภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

1. อภิปรายผลการศึกษาปัจจัยด้านคุณลักษณะการทำบัญชีที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกร

จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านคุณลักษณะการทำบัญชีที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกร พบว่า ปัจจัยด้านลักษณะการทำบัญชี ส่งผลเชิงบวกต่อจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกร ด้านการรับรู้ถึงรายรับรายจ่ายที่แท้จริง ด้านการออมเงิน ด้านความสามารถในการชำระหนี้ และด้านการควบคุมค่าใช้จ่าย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้ เนื่องจาก การจดบันทึกรายรับและจ่ายประจำวันของครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่ภาคกลางที่เกี่ยวกับกิจกรรมการรับและการจ่ายเงินสดในครัวเรือน โดยเกษตรกรในพื้นที่ภาคกลางนำเอาข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาใช้ประโยชน์ในการช่วยวางแผนการเงินของครอบครัวในอนาคตและสามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาหนี้สิน เพื่อความเป็นอยู่ของครอบครัวที่ดีขึ้นของครอบครัว ด้วยการตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นออก ทำให้ทราบเงินสดคงเหลือ นำมาซึ่งการสร้างควมสามัคคีภายในครอบครัว เนื่องจากการทำบัญชีครัวเรือนทำให้สามารถสร้างสมดุลรายได้และค่าใช้จ่าย และช่วยให้สมาชิกในครอบครัวรู้จักสถานะภาพทางการเงินที่แท้จริงของเกษตรกร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กิตติชัย นวลทอง (2557) กล่าวว่า การจดบันทึกจะทำให้ทราบถึงที่มาของเงิน และรายการที่ทำให้เงินรั่วไหลออก เมื่อนำรายการเหล่านั้นมาประเมินและแยกแยะออกเป็นหมวดหมู่ นำแต่ละหมวดหมู่วิเคราะห์ก็จะทำให้พบเงินในส่วนที่เก็บได้ คือการออมไว้ใช้จ่ายยามฉุกเฉิน การจดบันทึกรายการต่าง ๆ ในครัวเรือน จึงมีความจำเป็นสำหรับการจัดทำแผนหรือเป้าหมายทางการเงินในครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น แผนหรือเป้าหมายการเงินในครัวเรือนจึงต้องควบคุมกับระบบบัญชีในครัวเรือน ซึ่งต้องกำหนดรูปแบบให้มีความสอดคล้องกัน มีการกำหนดรายการแยกเป็นหมวดหมู่ ด้านรายรับ - รายจ่าย ที่ง่ายต่อการจดบันทึก อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพ์รัก พุ่มเจริญ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร และแนวทางในการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีรายรับและรายจ่ายที่เหมาะสม ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่งผลให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับและรายจ่าย ได้แก่ การมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและเป้าหมายที่จัดทำอย่างชัดเจน และสอดคล้องกับการศึกษาของ พิมพ์พิศา วรรณวิจิตร (2560) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดทำบัญชีของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านความรู้ทางด้านบัญชีของผู้จัดทำบัญชีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการทำบัญชีของกลุ่มออมทรัพย์

2. อภิปรายผลการศึกษาปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ของเกษตรกร

จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร ปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจ ส่งผลเชิงบวกต่อจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของเกษตรกร ด้านการรับรู้ถึงรายรับรายจ่ายที่แท้จริง ด้านการออมเงิน ด้านความสามารถในการชำระหนี้ และด้านการควบคุมค่าใช้จ่าย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้ เนื่องจาก การบันทึกการรายได้และรายจ่าย แม้จะถือเป็นประโยชน์ที่ผู้ทำบัญชีครัวเรือน โดยการมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น มีค่าใช้จ่ายที่ลดลง ก็จะส่งผลต่อการมีระดับเงินออมเพิ่มขึ้นหนี้สินลดลงตามมา และสามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินของครัวเรือนได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ให้นั้นให้เกิดความพอเพียง ความพอประมาณกับตัวเอง ดำรงอยู่อย่างพอมีพอใช้ไม่เดือดร้อน ด้วยเหตุนี้ ปัจจัยทางด้านสภาพเศรษฐกิจจึงส่งผลต่อการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกรในพื้นที่ภาคกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปภาทิ ศรีสว่างวงศ์ (2562) ศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดทำบัญชีครัวเรือนสู่การสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า ด้านเกณฑ์รายรับ ด้านเกณฑ์รายจ่าย ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีครัวเรือนของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดมหาสารคาม

9. องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีเกษตรกรในเขตพื้นที่ภาคกลาง ทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทำบัญชี ทักษะการคิดหลักการบัญชี การปฏิบัติในการจัดบันทึกบัญชี ตลอดจนการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้เกษตรกรในพื้นที่ภาคกลางนั้น มีการจัดทำบัญชีเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง สะท้อนให้เห็นว่า บัญชีเกษตรกร เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้เกษตรกรสามารถติดตามและวางแผนการใช้จ่าย ควบคุมต้นทุนการผลิต ตลอดจนทราบถึงรายจ่ายไม่จำเป็นต่าง ๆ ที่สามารถลดลงเพื่อให้มีเงินออมที่เพิ่มขึ้น และเพิ่มความสามารถในการชำระหนี้ที่มีอยู่ โดยเกษตรกรควรได้รับการกระตุ้นให้เล็งเห็นความสำคัญของการจัดทำบัญชีอย่างมีวินัยจนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

10. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้าไปจัดทำแผนการอบรมและสร้างอาสาสมัครในชุมชนเพื่อให้คำแนะนำ ติดตาม และคอยดูแลส่งเสริมให้กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ภาคกลางเห็นถึงความสำคัญของการทำบัญชีเกษตรกร เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการทำบัญชีที่ถูกต้องและเห็นถึงผลประโยชน์ของการทำบัญชีเกษตรกร

2. ควรให้มีการจัดทำบัญชีเกษตรกรอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้จัดทำบัญชีเกษตรกรของกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ภาคกลางอย่างแท้จริง ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ผู้จัดทำบัญชีเกษตรกรของกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ภาคกลางมีวินัยทางการเงิน และสามารถลดภาระหนี้สินที่มีอยู่ได้เร็วขึ้น

3. ควรวางแผนทางส่งเสริมการจัดทำบัญชีเกษตรกรให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้การจัดทำบัญชีเกษตรกรของกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ภาคกลางเกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดีได้ สามารถรู้รายรับรายจ่าย รู้ต้นทุนอาชีพได้ทันเวลา และจะได้ช่วยกำหนดรูปแบบการบันทึกบัญชีที่เหมาะสมตรงตามความต้องการ ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ภาคกลางเกิดความสนใจการทำบัญชีเกษตรกรมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะให้มีการต่อยอดการทำการศึกษานี้ในเชิงคุณภาพ โดยวิธีการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก เพราะจะทำให้งานวิจัยมีหลากหลายมุมมองและหลากหลายรูปแบบมากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการส่งเสริมให้กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ภาคกลางเกิดความสนใจและตระหนักถึงความสำคัญของการจัดทำบัญชีเกษตรกรมากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2553, 8 มิถุนายน). *ภาวะเศรษฐกิจทางการเงินของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2553*. https://www.cad.go.th/ewtadmin/ewt/cadweb_org/coopEconomically/coop2553
- กิตติชัย นวลทอง. (2557, 8 มิถุนายน). *คู่มือความรู้ทางการเงินฉบับสมบูรณ์*. <http://www.pandinthong.com/knowledgebase-preview/372891791792>.
- เขาวลัย พงศ์ผาติโรจน์ และ วรศักดิ์ ทุมมานนท์. (2552). *หลักการบัญชี 1* (พิมพ์ครั้งที่ 12). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภาพร ลิขิตวงศ์จร. (2550). บัญชีครัวเรือน: เครื่องมือสู่เศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารศูนย์บริการวิชาการมหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 3(15), 25 – 29.

- นัฐกานต์ ทิพย์โสทธิ. (2559). ความรู้ความเข้าใจและทัศนคติ ของประชาชนในการทำบัญชีครัวเรือนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ. วารสารวิชาการ, 1(1), 941-952.
- ปภาพิศ ศรีสว่างวงศ์. (2562). แนวทางการจัดทำบัญชีครัวเรือนสู่การสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดมหาสารคาม. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ประเวศ ะสี. (2550). เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม. หมอชาวบ้าน.
- ปิยะ นากสงค์. (2565). การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม SPSS. ไร่ว่า.
- ผกามาศ มูลวันดี. (2559). ปัจจัยที่มีผลกระทบของพฤติกรรมในการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่มีต่อคุณภาพชีวิตในครอบครัวของเกษตรกรบ้านหนองตาไก่ ตำบลลุมพิก อำเภอเมืองจังหวัดบุรีรัมย์. วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 11(2), 26-40.
- พิมพ์พิศา วรณวิจิตร. (2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดทำบัญชีของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดมหาสารคาม. วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 10(1), 1926-1942.
- พิมพ์รัก พุ่มเจริญ. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกรและแนวทางในการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่เหมาะสม. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภัทรา เรืองสินัญญา. (2555). บัญชีครัวเรือน เรื่องใกล้ตัวที่ถูกมองข้าม. วารสารวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 7(1), 20-28.
- วินิตยา สมบูรณ์. (2554). การรับสารสนเทศด้านการบัญชีครัวเรือนผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุเมธ ต้นดิเวชกุล. (2550). ข้าแผ่นดินสอนลูก. มติชน.